

Kultura z pohledu statistiky

Mýtus, že kultura může žít jen díky financím z veřejných zdrojů, boří **Satelitní účet kultury za rok 2009**, který letos poprvé zveřejnil Český statistický úřad.

V souvislosti s rostoucím důrazem na odpovědné hospodaření s prostředky veřejných rozpočtů byl v rámci státní kulturní politiky na léta 2009–2014 stanoven úkol pro Český statistický úřad, aby ročně sestavoval tzv. satelitní účet kultury. Jedním z jeho hlavních cílů je právě odpovědět na otázky: jaké a jak velké finanční zdroje do kultury vstupují a kam konkrétně směřují?

Než se budeme zabývat hledáním odpovědí, je třeba zmínit, co vše lze do kultury zahrnout: historické památky, muzea a galerie, divadla, výstavní sály, ale i reklamní agentury, knihovny, rozhlas, televizi, ale také ministerstvo kultury a Národní informační a poradenské

středisko pro kulturu (NIPOS). Jedná se tedy o různorodý soubor kulturních aktivit, sfér a poskytovatelů.

Informace o přístupech a výsledcích prvního ověřovacího sestavení účtu se týkají roku 2009.

Horká kaše

Při zkoumání finanční stránky kulturního dění narazíme na nemálo obtíží. V prvé řadě na nesnadnou postžitelnost či uchopitelnost kultury jako takové. Koncept vymezení kultury je pro účely postižení ekonomických souvislostí nutno redukovat na statisticky uchopitelnou část a vymežit ji v souladu s platnými statistickými klasifikacemi. Něco takového však není

jednoduché, nemluvě ani o nevyhovujícím členění zmíněných klasifikací z pohledu potřeb postižení jednotlivých kulturních oborů.

Ani v mezinárodním prostředí není v tomto směru prozatím jasno. Teprve v letošním roce má být ukončen projekt Statistického úřadu Evropské unie – Eurostatu, jehož jedním z výstupů bude i jasné vymezení kulturních aktivit a odvětví.

Další nesoulad mezi finančním chápáním reality a světem kultury spočívá v potížích spojených s odpovídajícím oceněním některých, zejména originálních statků a služeb. Netýká se to jen samotného stanovení ceny, ale i jejího vývoje v čase. Také činnost některých kul-

turních institucí, zejména v oblasti veřejných kulturních služeb, se primárně neřídí finančními kritérii a neprobíhá plně na komerční bázi, neboť je například dotována z veřejných prostředků. Mnohé tak nasvědčuje tomu, že působení ekonomických vztahů je v kultuře modifikované a částečně limitované.

Zdroje financování

Obecně lze říci, že nedokonalé či chybějící reakce na tržní podněty vedou k omezení v tvorbě zdrojů. V některých kulturních institucích orientovaných spíše na bezprostřední zájem publika než na širší možnosti trhu, se tento fakt obvykle projevuje nedostatkem

Členové mužského sboru z Ratíškovic dokáží vzít za srdce. Vrch Náklo se pod jejich zvučnými hlasy v roce 2006 doslova otřásal. A to si přitom všechno (kroj a aparaturu) platí ze svého.

prostředků na investice, zaostávají ním ve vývoji mezd apod. Proto situaci v kultuře často vidíme tak, že z pohledu vynakládání veřejných prostředků je tato oblast neprávem opomíjena a není doceněna její nezastupitelná úloha v kultivaci jedince i společnosti.

Nepostradatelným zdrojem financování kultury jsou přímé veřejné výdaje. V roce 2009 dosáhly výše 28,3 mld. Kč, což byla zhruba sedmina (13,9 %) celkových příjmů kulturních institucí. O málo více než dvě třetiny z této částky připadaly na provozní prostředky a necelá třetina na investice. Veřejné výdaje, které byly více než ze 70 % vynaloženy z obecních a městských rozpočtů, směřovaly zejména do oblastí kulturního dědictví a interpretačního umění.

Přestože podvědomě předpokládáme, že zdroje financování vy-

cházejí v největším rozsahu právě z veřejných rozpočtů, není tomu tak. Největší část příjmů kulturních organizací (tak jak je máme výše vymezeny) pocházela ze soukromého sektoru. Podniky (finanční a nefinanční) se podílely zhruba 115 mld. Kč, domácnosti více než 50 mld. Kč a neziskové instituce téměř 9 mld. Kč. Zbylých 284 mil. Kč připadlo na mezinárodní instituce, zejména strukturální fondy EU, které podobně jako veřejné zdroje směřovaly v první řadě do kulturního dědictví.

Uvedené zdroje financování kultury se neliší jen svým rozsahem, ale i věcným zaměřením. Zatímco veřejné a zahraniční prostředky směřují do oblastí závislých více na publiku než na trhu (někdy také označované jako oblasti tradičního umění), tak s prostředky plynoucími od podniků a domácností je tomu obráceně –

putují nejvíce do sféry audiovideo, nakladatelství, reklamních a architektonických činností (tj. do oblastí označovaných někdy za kulturní a kreativní průmysly).

Rozdílné výsledky, mzdy i investice

Naznačené rozdělení kulturních oblastí či odvětví je, jak při hodnocení úrovně hospodaření vidíme, velmi důležité. Zatímco oblast tradičního umění (kulturní dědictví, interpretační a výtvarné umění) měla v roce 2009 velmi nízkou ziskovou marži (tj. zisk po zdanění dělený tržbami), pouhých 0,4 %, v kulturním průmyslu (knihy a tisk, film a video, rozhlas a televize, videohra a hudba) to bylo naopak. Zisková marže činila až 5,9 % a v oblasti kreativního průmyslu (design, architektura, reklama) dosáhla 4,1 %.

Mezi nejlukrativnější kulturní aktivity patřilo v roce 2009 televizní vysílání, návrhářské činnosti a pořizování zvukových nahrávek. Naopak ztrátou skončilo hospodaření knihoven, zpravodajských a tiskových kanceláří a také festivalů.

Na celkovou ekonomickou diferenciaci se těsně váže i diferenciaci mezd. Při průměrné mzdě v kulturním sektoru ve výši 24 038 Kč měsíčně, což bylo nepatrně více (o 2,3 %), než činila celostátní průměrná mzda, dosáhla její úroveň v oborech tradičního umění pouze 18 901 Kč, v kreativních průmyslech 27 039 Kč a kulturních průmyslech až 30 746 Kč (o 31 % více než v celostátním měřítku).

Vysoce nadprůměrné mzdy pobírali zaměstnanci sestávající software počítačových her (téměř 43 tis. Kč měsíčně) a dále ti, kteří pracovali ve zpravodajských kan-

celářích (41 594 Kč) a v televizním vysílání (32 376 Kč).

Rozdílné ekonomické podmínky mají svůj odraz také v investiční činnosti uvedených skupin kulturních oborů. Na jednoho zaměstnance činila průměrná investice 129 tis. Kč. V oborech tradičního umění byla jen 74,8 tis. Kč, v kreativních průmyslech 155,2 tis. Kč a až 183,8 tis. Kč dosáhla v kulturních průmyslech. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo opět v oborech zvukových nahrávek a televizního vysílání. Jak lze předpokládat, nadprůměrná investiční činnost – dotovaná z veřejných rozpočtů – souvisela také s péčí o historické památky (hradů, zámků a jiné památkové objekty).

Výdaje na kulturu

Jedním z významných cílů sateletního účtu je také propočítání váhy kulturního sektoru v ekonomice. Samozřejmě že velkou roli hraje zmiňované vymezení jeho rozsahu. Výše popsanému odpovídá zhruba 2% podíl kultury, a to v několika významných ukazatelích. Začneme-li veřejnými zdroji věnovanými kultuře, ty představují 1,73% celkových konzolidovaných výdajů veřejných rozpočtů. O necelý procentní bod vyšší je podíl výdajů domácností na kulturu k celkovým výdajům domácností. Také počet zaměstnanců v sektoru kultury (zhruba 81 tis. osob) dosahuje 1,9% z celkového počtu zaměstnanců v ekonomice. Konečně podíl odhadované produkce a hrubé přidané hodnoty v kultuře mírně přesahuje dvouprocentní úroveň (2,3% a 2,5%), zatímco odhadovaný hrubý domácí produkt kultury svou výší mírně nedosahuje úroveň celostátního ukazatele (1,76%).

Vrátíme se však k rozdílným ekonomickým podmínkám kulturních oborů. Asi nejvíce vypovídající bude porovnání produktivity práce na jednoho zaměstnance

Lásku k tradicím pěstují v Dubňanech na Hodonínsku již od útlého věku.

propočtené z hrubé přidané hodnoty. Zatímco průměrná úroveň sektoru je mírně nad 1 000 tis. Kč, v oborech tradičního umění dosahuje jen 413,7 tis. Kč, v kulturním průmyslu 1 244 tis. Kč a v kreativních oborech až 1 378 tis. Kč.

S ohledem na zmiňované potíže s vyjádřením výkonu některých tradičních oborů (kulturní dědictví, interpretační a výtvarné umění) pomocí finančních ukazatelů se ukazuje jako nezbytné doplnit náš pohled ukazateli naturálními. V zásadě jsou statisticky sledovány ukazatele kapacitní, postihující nabídku kulturních služeb (počet sedadel, sbírkových předmětů, rozsah knihovního fondu) a výkonové, které vypovídají o poptávce (počet návštěvníků, čtenářů, knižních výpůjček).

Ve střednědobém období let 2006–2009 (za které jsou k dispozici porovnatelná data) se vyvíjela situace v oblasti tradičního umění dosti rozdílně. Přes zvýšení počtu veřejně přístupných hradů, zámků a jiných památkových objektů poklesla jejich návštěvnost o 4% (na 11,6 mil. návštěvníků). Podobně

rozporný – i když ne tak výrazně – byl vývoj na straně nabídky a poptávky u muzeí a galerií. Zatímco se počet expozic a výstav zvýšil o 3% a sbírkových předmětů o 7%, počet návštěvníků mírně poklesl (o 0,1% na 9,8 mil. osob).

Vliv turismu na návštěvnost

Na návštěvnost kulturních zařízení – zejména památek, muzeí a galerií – má jistě nemalý vliv turismus. Mezi roky 2006 a 2009 měl příjezdový cestovní ruch klesající tendenci. Počet zahraničních turistů poklesl o 6,3%. Z územního pohledu se zvýšil pouze v Praze (o 2,9%), která se na příjezdovém cestovním ruchu podílela z více než 60%, v ostatních krajích se snížil.

Stanovení vlivu cestovního ruchu na vývoj návštěvnosti není jistě snadné ani přesné. Pokud bychom uvažovali, že v průběhu doby pobytu (průměrně necelé tři dny) zahraniční turista navštíví alespoň dvě kulturní zařízení, potom snížení počtu turistů o 690 tis. by představovalo snížení návštěvnosti kul-

turních zařízení zhruba o 1 390 tis. návštěvníků (včetně vlivu jednodenních turistů). V případě, že by každá třetí návštěva byla věnována muzeu či galerii, ovlivnil by pokles počtu zahraničních turistů pokles jejich návštěvnosti v rozsahu 4,7%. Pokud by tato úvaha odpovídala realitě, potom by (při poklesu celkové návštěvnosti o 0,1%) se počet návštěvníků – rezidentů – musel zvýšit o zhruba 450 tis., tj. o 4,8%.

Jiné vnímání knihoven

Také v případě knihoven nebyl v posledních třech letech vývoj zcela jednoznačný. Je třeba říci, že knihovny tvoří nejhustější síť kulturních zařízení v naší zemi. Vedle tradičních knihovnických služeb poskytují také služby informační, popř. i vzdělávací. Mnoho občanů sem přichází často proto, aby využilo přístup k internetu, shlédlo výstavu, zúčastnilo se vzdělávací akce či kulturního pořadu. Z uvedených změn ve struktuře činnosti knihoven je patrné, jak se pro vyjádření rozsahu jejich služeb snižuje význam údajů o počtu výpůjček či čtenářů ve prospěch komplexnějšího ukazatele návštěvnosti. Počet registrovaných čtenářů v uvedených letech poklesl o 5,6%, počet výpůjček o 2,7%, avšak návštěvnost se zřetelně zvýšila o 11% na 22,1 mil. návštěvníků. Výrazně se také zvýšil přístup návštěvníků na internet (o více než 28%).

Ukazatele na straně nabídky i poptávky rostly také v případě divadel. V roce 2009 bylo v provozu 147 stálých scén (o 1,4% více než v roce 2006) s kapacitou přes 36 tis. sedadel (o 3,6% více). Zvýšil se také počet uspořádaných představení, premiér a konečně mírně i počet diváků (na 5,9 mil. osob).

Kina procházejí složitým obdobím v souvislosti s bouřlivým rozvojem záznamových a počítačových technologií. V součas-

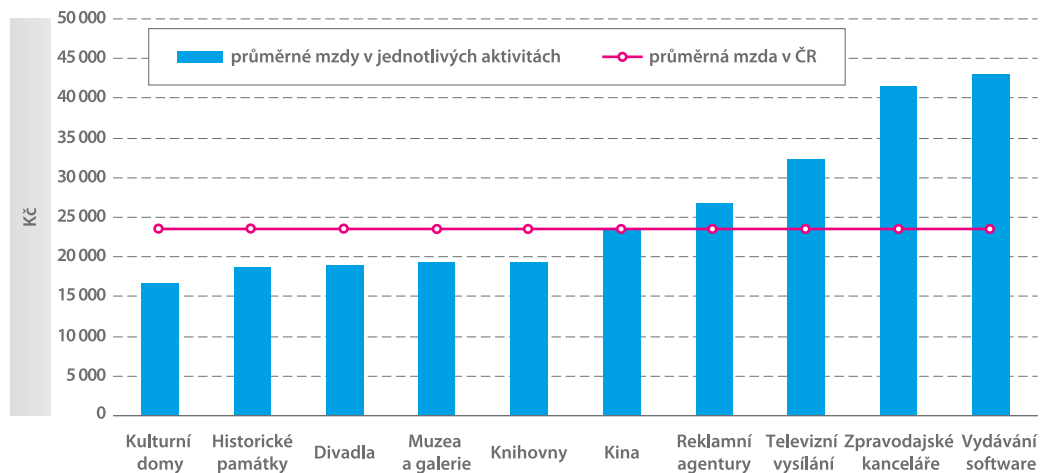
né době proto stojí nejen před technologickou, ale zejména investiční výzvou, kterou je přechod promítací technologie na digitální formu. Ve sledovaném období počet kin i sedadel mírně poklesl, zvýšil se naopak počet představení o 16,7 % a diváků o 8,3 % na 12,5 mil. osob.

Návštěvnost podle regionů

Naturální ukazatele lze – v porovnání s hodnotovými – snáze přiřadit k územním celkům a využít tak pro regionální pohledy. V tomto směru stojí za zmínku, že nejrovnoměrěji je územně rozložena poptávka po službách knihoven (variační koeficient hodnot návštěvnosti na 10 tis. obyvatel činí 0,14). V případě muzeí a galerií je uvedená míra variability 0,53, pro památkové objekty 0,64 a v případě divadel, u kterých jsou nejvyšší regionální rozdíly, činí variační koeficient 1,23. Tyto relace jsou pochopitelné, zvažujeme-li, že knihovny jsou v každé větší obci, muzea a galerie jsou i v menších městech, památkové objekty jsou rozmístěny značně nerovnoměrně ve venkovských i městských oblastech všech krajů a stálé scény divadel se nacházejí zejména v kulturních centrech (alespoň regionálního významu). Co se týče relativní úrovně návštěvnosti poskytovatelů kulturních služeb (památky, muzea a galerie, divadla a knihovny) v jednotlivých krajích, nelze shledat významné odlišnosti. Výjimkou jsou očekávané rozdíly související s vahou významných kulturních center a jejich „dostředivým působením“, jako tomu je např. v případě Prahy a Středočeského kraje.

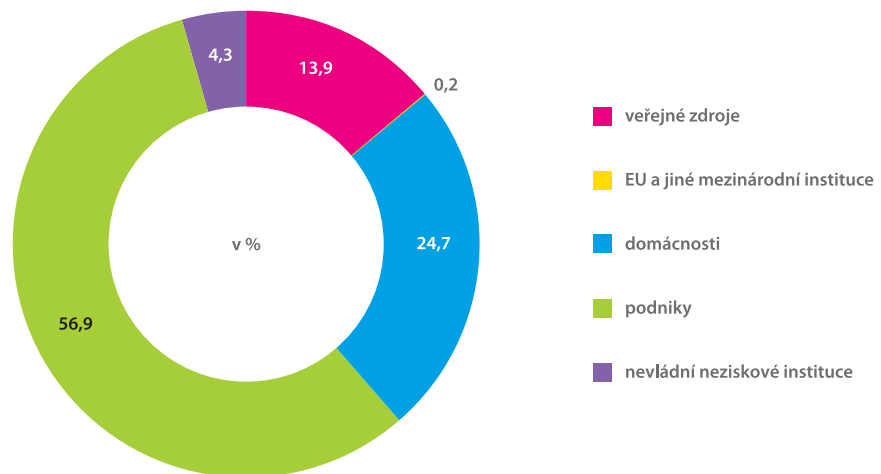
Jaroslav Novák
oddělení statistiky vzdělávání,
zdravotnictví, kultury a sociálního
zabezpečení

Průměrné mzdy v kulturním sektoru v roce 2009

Zdroj: ČSÚ

Struktura zdrojů financování kultury

Zdroj: ČSÚ

Co například patří do kultury

Sféra	Oblast	Poskytovatel
Kulturní dědictví	kulturní dědictví	historické památky muzea a galerie
Živá originální tvorba	interpretační umění výtvarné umění design a kreativní služby	divadla výstavní sály reklamní agentury
Kulturní média	knihy a tisk audiovizuální a interaktivní média	knihovny rozhlas televize
Správní aktivity	veřejná správa ochrana autorských práv	Ministerstvo kultury ČR Národní informační a poradenské středisko pro kulturu

Zdroj: ČSÚ